

[היה הנוגע בהם שני-לטומאה, אפילו דרכן יותר מכביצה – המשקה טהור, שהרי הפירות נעשו שלישי ואין שלישי מטמא את המשקה היוצא (להלן לד:).

לדברי רב יוסף להלן (לד:), בפירות של תרומה עשו בהם חכמים מעלה שאין מועילה דריכתם לטהר, ואפילו פחות מכביצה. ואולם כאן הגמרא נקטה כהנחה פשוטה שגם בתרומה מועילה דריכה לטהר. וכן נקט הרמב"ם (תרומות יב,יא).

רב חסדא חולק וסובר שהמשקים נטמאו בעודם בענב (מבלע בליעי'), הלכך אין להם תקנה. אבל ענבים שלא הוכשרו לקבל טומאה, אם סחטם טמא מת כביצה מכוונת ולא נגע במשקה – טהורים, שבשעה שסחט נפחתו משיעורם.

א. הלכה כרבי יוחנן שהמשקים 'מופקדים' בפרי ולא 'בלועים' (עפ"י רמב"ם תרומות יא,יב איסורי מזהב וז,טומאת אוכלין ט,ב). ויש אומרים שזה דוקא בענבים וזיתים, אבל לא בתותים ותפוחים ודומיהן (מגדים חדשים ברכות לט. עפ"י רש"י שם).

ב. יש מהראשונים שכתבו, שכאשר המשקה התחיל לצאת מהפרי, הכל מודים שהמשקים שבתוכו כבר אינם נחשבים כחלק מהפרי אלא כדבר נפרד, והנוגע בפרי לא טימא את המשקים [והפרי הטמא אינו מטמא את המשקה אם אין בו כביצה] (עפ"י רמב"ן חולין לד. רבנו דוד ומהר"ם חלאה כאן).

דף לד

סב. א. מה דינם של שתילי תרומות שנטמאו ושתלן? האם גידולי-תרומה תרומה אם לאו? ומה הדין בגידולי גידולים?

ב. האם גידולי טבל וגידולי גידולים מותרים?

א. שנינו: שתילי תרומות שנטמאו ושתלם – טהורים, ואסורים לאכול. שלשה פירושים ניתנו באיסור זה; – רבה פירש 'אסורים לאכול' – לזרים, כפי ששנינו 'גידולי תרומה – תרומה' [אפילו בדבר שזרעו כלה. וגזרה דרבנן היא (מ"ה דבר. שבת יז) שלא להפסיד את הכהנים, או כדי שלא ישהה אותה כהן לזריעה. ערש"י ותוס'. ואף למ"ד זוז"ג אסור, כאן אין איסור תורה שהרי אין התרומה מאיסורי הנאה לבוא לאסרה משום גורם איסור, אלא משום קדושתה היא אסורה הלכך אין לאסור הגידולין. מהגרשו"א]. ואפילו גידולי גידולים אסורים בדבר שאין זרעו כלה.

רש"י מפרש 'גידולים' – הרחבת העלים הראשונים והתפתחותם. 'גידולי גידולים' – בצלים או בדים חדשים שניתוספו על מה ששתל. וריב"א מפרש: 'גידולים' – גידול מזריעה ראשונה. 'גידולי גידולים' – שחזר זרע אותם גידולים.

רב ששת פירש 'אסורים לאכול' – לכהנים, שמשנטמאו נפסלו בהסח הדעת ושוב אין להם תקנה בזריעה. פירוש זה אפשרי רק למאן דאמר 'הסח הדעת' פסול הגוף הוא כלומר שם פסול בפני עצמו, אבל למ"ד פסול טומאה, הלא כשם שהשתילה מטהרת מטומאה ודאית, כך היא מועילה ודאי לפסול זה. ורבי ירמיה פירש: מעלה דרבנן היא שאין זריעה לתרומה להעלות בה טהרה גמורה להתר אכילה, אבל מלטמא טהרו שלענין זה לא עשו מעלה.

א. תרומה שזרעה בקרקע והשרישה, לא פקע ממנה בשל כך שם 'תרומה' והריהי בקדושתה מהתורה (כן יוצא מסוגית הגמרא במנחות ע, וכפי שפסק הרמב"ם תרומות יא,כו. ואעפ"כ הזריעה מטהרתה מהתורה. ע' בבאור הדבר בקובץ שעורים כאן ובאגרות משה או"ח קמו,א). גידוליה שצמחו לאחר מכן,

- בדבר שאין זרעו כלה – יש אומרים שהם תרומה מדין תורה (ע' מרכבת המשנה תרומות יא, כא בדעת הראב"ד. אבל גידולי גידולין, ודאי אינם אסורים אלא מדרבנן. הגרשו"א), ויש אומרים שאינו אלא מדרבנן (ע' רדב"ז שם יא, כב בדעת הרמב"ם; מראה הפנים ירושלמי תרומות ט, ב. וע"ע דבר שמואל).
- ב. הרמב"ם פסק (תרומות יא, כא) גידולי תרומה הרי הם כחולין לכל דבר אלא שאסורים לזרים מגזרת חכמים, ומותר לאכלם בידיים טמאות וכן מותר לטבול יום לאכלם. ומשמע שטמא גמור אסור לאכלם (ע' בכסף משנה שם מהתוספתא, וכן בפירוש משנה ראשונה תרומות ט, ב). והמאירי (בשבת) כתב שגידולי תרומה נאכלים בטומאה.
- ותרומה טמאה ששתלה, פסק הרמב"ם (הכ"ג) שאינה ניתרת באכילה. [מעלה מדרבנן היא, כרבי ירמיה. פיה"מ תרומות ט, ו; כסף משנה. ורדב"ז כתב משום הסח הדעת. ומשמע שנקט להלכה פסול הגוף הוא]. והראב"ד כתב שמוותרת לכהנים אבל אסורה לזרים ולטבול יום.
- ג. לענין גידולי גידולים פסק הרמב"ם (הכ"ב) שאם רבו הגידולים על העיקר – מותרים הגידולים השניים לזרים, ואף בדבר שאין זרעו כלה. ובתרומה טמאה ששתלה פסק הרמב"ם (הכ"ד) שאם גמם את העלים שצמחו ושנה וגמם העלים שיצאו בשנית, הרי האוכל שיצא אחר כך מותר באכילה. ופירש הרדב"ז דהיינו דוקא לכהנים אבל לזרים גידולי גידולים אסורים.
- ד. כתב בחזון איש (קכד, עפ"ד התוס'. וכן מפורש בתוס' הרשב"א. ודלא כמו שנקט ב"פפה עינים) שבדבר שזרעו כלה אין איסור לכהנים בגידולי תרומה טמאה [אפילו לרב ששת ורבי ירמיה], שאין שייך בזה פסול 'הסח הדעת' ולא מעלה בתרומה ובקדשים, כי הטמאים כבר הלכו להם ואלו גידולים אחרים.
- ה. גידולי תרומה חייבים בלקט שכחה ופאה, והואיל ואסורים לזרים לפיכך עניי ישראל מוכרים אותם לכהנים בדמי תרומה (תוס' עפ"י הירושלמי).

ב. הטבל, גידוליו מותרים – בדבר שזרעו כלה; שאם נתמרח בכרי והוקבע למעשר וזרעהו ללא שהפריש מעשרותיו – כל מה שצמח מותר לאכילת עראי עד שיתמרח בכרי, כשאר תבואה. [לא החמירו חכמים אלא בגידולי תרומה שיהיו תרומה]. אבל בדבר שאין זרעו כלה, אפילו גידולי גידולים אסורים באכילה (עד שלש גרנות, והרביעי מותר. רמב"ם מעשר ה, ו).

א. לכתחילה אין לזרוע טבל, ואם זרע ואפשר לו ללקטו – קנסוהו חכמים לעשות כן (רמב"ם מעשר ה, ו).

ב. טבל שהופרשו ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר, ואינו טבול אלא למעשר שני ומעשר עני – גידוליו מותרים אף בדבר שאין זרעו כלה (עפ"י אור שמח בדעת הרמב"ם שם).

גידולי מעשר, האם צריך להפריש מהם שוב מעשרות – נתבאר במנחות ע.

סג. הסח הדעת בתרומה ובקדשים – פסול טומאה או פסול הגוף הוא? מאי נפקא מינה?

הסח הדעת בקדשים ובתרומה – פוסלם (משמרת תרומתי – עשה לה שימור ולא תסיה דעתך). רבי יוחנן אמר פסול טומאה הוא; שאם יבא אליהו ויטהרנה – שומעים לו. ריש לקיש אמר פסול הגוף הוא; שאם יבא אליהו ויטהרנה – אין שומעים לו, כי שם פסול הוא מצד עצמו ולא מפני חשש טומאה. וכמה נפקותות מבוארות בסוגיא בשאלה זו:

א) שתילי תרומה שנטמאו ושתלם; האם מועילה השתילה להעלותם מפסול הסח הדעת כשם שמועילה מן הדין לטהרם מכל טומאה, אם לאו.

ב) קדשים שנפסלו בהסח הדעת – האם טעונים עיבור צורה (= לינת לילה) עובר לשריפתם שהרי יתכן שלא נטמאו ואי אפשר לשרפם, או שמא הסח הדעת פסול הגוף הוא ואין צריך עיבור צורה [מלבד לתנא דבי רבה בר אבוה שאמר אפילו פיגול טעון עיבור צורה].

מפירוש התוס' משמע שקדשים שנפסלו בדם ובבעלים וזרקם למקום שאינו שמור כדי שתעובר צורתם, שוב נפסלו בהסח הדעת לריש לקיש ומותר לשרפם.

ג) לדעת רבי יהושע שסובר 'אם אין בשר – אין דם', בשר הקרבן שנפסל בהסח הדעת וזרק את הדם על המזבח [שלא כפי הדין שלכתחילה] – האם הורצה אם לאו; אם הוא פסול טומאה – הורצה שהרי הציץ מרצה על הטומאה. ואם פסול הגוף הוא – לא הורצה, שאין הציץ מרצה על פסול זה.

א. הלכה כרבי יוחנן שהסח הדעת פסול טומאה הוא (עפ"י מאירי). וברדב"ז (תרומות יא, כג) נראה שנקט פסול הגוף הוא. וצ"ב. והצל"ח כתב שהרמב"ם לא הכריע בדבר.

ב. יש אומרים שאין שייך פסול 'הסח הדעת' בדבר שאינו בידו של אדם לשמרו כגון שאבד ממנו (עפ"י רבנו אלחנן בתוס' חגיגה כא; צל"ח. בדומה לכך י"א שבכל מקום שאין חיוב שמירה, אין שייך פסול 'הסח הדעת', כגון בתרומה תלויה – ע' קובץ ענינים וטוב ראייה; בית יצחק או"ח קג, ו; אחיעזר ח"ב מ, ה, ו). יש אומרים שכל זה לא אמור אלא בנוגע ל'פסול הגוף', אבל 'פסול טומאה' קיים בכל אופן (עפ"י אחיעזר ח"ב א, ו). ויש חולקים (חזו"א טהרות י, ו). וע"ע בית ישי כד).

ג. כתבו אחרונים שאין פסול 'הסח הדעת' אמור במקום שהאדם נזהר בשמירתו אלא מחמת סיבה לא צפויה וכדו' נולד חשש טומאה (ע' בשו"ת אחיעזר ח"ב א, ז וה"ד פו. וצ"ע ברמב"ן ריש חולין).

ד. י"א שרבי יוחנן הסח הדעת פסולו מדרבנן, משום מעלה בתרומה ובקדשים. ואילו לריש לקיש הוא פסול הגוף דאורייתא. ודוקא בתרומה וקדשים עצמם אבל בכלים ובאדם אינו אלא משום מעלה, מחשש טומאה (חזון איש טהרות י, ו; או"ח קכט, לדף כא). ובשו"ת אחיעזר (ח"ב מ, ה) נקט שגם לרבי יוחנן הוא פסול דאורייתא (וע' גם בירושלמי המובא ביפה עינים). מאידך בספר פני יהושע כתב שאפילו לריש לקיש אינו אלא פסול דרבנן, משום מעלה.

דפים לד – לה

סד. אלו מעלות המיוחדות לתרומה ולקדשים מוזכרות בסוגיא?

מעלה עשו בקדשים שאין זריעה מועילה להקדש. לפיכך מי החג שנטמאו וכבר נתקדשו – אין השקתם מועילה להם לטהרם. לדברי רב יוסף, שלא כרב דימי, דוקא כשנתקדשו בכלי שרת, אבל נתקדשו בקדושת פה בלבד – מועילה הזריעה. נטמאו והשיקם ואחר כך הקדישם – טהורים לדברי הכל. יש מדייקים מרש"י (ד"ה אף) שלפי המסקנא אף בקדושת פה אין מועילה זריעה (עפ"י מנחת חינוך שכ, ב).

כמו כן – לפירוש רבי ירמיה (דלא כרבא ורב ששת) – אין זריעה לתרומה; שאם שתל שתיילי תרומה שנטמאו – אסורים באכילה הגם שטהרו מלטמא, כאמור לעיל.

א. התוס' (ור"ש פרה ט, ג) כתבו שאין השקה מועילה להקדש דבר תורה (ונתן – משמע שדינם כתלושים לענין קבלת טומאה, אעפ"י שנתונים בכלי בתוך המעיין). ובתרומה – מעלה היא מדרבנן שאין זריעה מועילה. ומפשט דברי רש"י ור"ח משמע שאף בהקדש מעלה זו מדרבנן. וכן כתב הרמב"ם (איסור"מ ו, ח) לענין זרעים טמאים שזרעם. ויש אומרים שאם נטמאו לאחר שהוקדשו, הואיל ונראו מתחילה ונדחו – נדחים לעולם